

Andrástárna „im starken Wald.“

E tárna a stefultói völgynek egyik észak felé kiágazó mellékvölgyében, nem messze a *Bieber altárnától*, és ennél nem sokkal magasabban nyittatott, és észak nyugati irányban hajtattott kezdetben azon czélból, hogy a mátyástárnai teléreket: a János és graefi teléreket fölkeresse, és föltárja; később pedig folytattatott a tárna fővágata a kórház teléig, melyet igen dús érczekkel nyitván meg, a selmeczi bányamívelést új életre ébreszté. E tárna művelésének története egyik nevezetes példája a jó eredménnyel megjutalmazott lankadatlanul kitartó bányászati tevékenységnek.

Andrástárna 1541 octóber 14-én adományoztatott altárnai jogokkal.²⁾

Azután sokáig nem tétetik róla semmi említés.

1607-ben Muner Fülöp selmeczi polgár és ezüstműves volt e vállalat birtokosa, és január 15-én eladott belőle egy részt, valószínűleg $\frac{1}{16}$ részt Thailer Andrásnak 35 forintért.³⁾

Mint hogy *Uj Biebertárna* (a mostani *Mátyástárna*) az ő telereit déli irányban, tehát *Andrástárna* felé igyekezett feltárni, ez irányban már régebben kutatási jegyeket is állított leendő feltárásai biztosítása végett; *Andrástárna* azonban hasonlóan arra törekedett, hogy leendő föltárásait kutatási jegyekkel biztosítsa, és Muner Fülöp e tekintetben oly nagy buzgósággal járt el, hogy az ujbiebertárnai jegyek közül kettőt kilökött, s helyökbe magáéit állította. E miatt Chalubka Márton a Brennerszövetkezet gondnoka, mely szövetkezet

^{2), 3)} Selmeczi bányabírósaági jegyzőkönyv.

Mátyástárnának fő birtokosa vala, 1607 april 6-án feladta Munert a bányabírónál, ki az ügyállását a helyszinén megvizsgálván azt határozta, hogy Chalubka a kilökött kutatási jegyeket vissza állíthassa, mert azok által az *Andrástárna* mivelése nem akadályoztatik; minthogy azonban Muer és Chalubka még mielőtt ügyök a bányabíróság elé került volna, egymással gorombáskodtak, az egymáson elkövetett sértésekért „damit sich khünfftig andere daran spiegeln, vnd nit mit solchen unnützen Worten oder Reden auf den Pergwerkhen hören sollen lassen“ mind a kettő bezáratott.¹⁾

A következő évben szeptember 9-én valamennyi selmeczi bánya bejáratott és e főbejárásról jelentés tétetett; e jelentésben megemlíttetik, hogy *Andrástárnát* egyedül Muer Fülöp művelteti, de mert ő nem vagyonos és a bányára sok költséget nem áldozhat, a munka csak lassan halad; tekintve azt, hogy a tárna vágata már nem sokára eléri a mátyástárnai teléretket; igen jó lenne, ha a kamara Munert segíthetné; de a selmeczi kamara oly szűk viszonyok közt van, hogy egyelőre segítséget nem adhat.²⁾

Muer tehát kénytelen volt egyelőre egyedül folytatni a mivelést, melyben még az által is akadályoztatott, hogy a vájatvégen léghiány kezdett mutatkozni. E hiányon segítettő 1609 april 4-én kérte Muer a mátyástárnaiakat, engednék meg, hogy ő egy régi aknájukat megújítsa és azt mint légaknát lemélyíthesse az *Andrástárnáig*. Ez engedély meg is adatott.³⁾

Ez időben igen szűken volt a pénz Selmeczen. annyira, hogy sokszor a munkásokat sem lehetett fizetni. Valószínűleg e körülmény, és hogy magának egy hatalmas pártfogót szerezzen, indította Munert arra, hogy *Andrástárna* $\frac{4}{16}$ részét eladta 100 ftért Thonrädl Kristof kir. bányavárosi biztosnak.⁴⁾

Tekintve, hogy a *Mátyástárnaiak* az ő kutatási jegyeikkel igen elzárták a tért *Andrástárna* előtt, azt óhajtotta Muer, hogy *Andrástárna* altárnai jogokkal láttassék el, mert nem volt arról tudomása, hogy ily jogokkal adományoztatott; a bányabíróság azonban e kérését elutasította, mert *András-*

1), 2), 3), 4) Selmeczi bányabírósági jegyzőkönyv.

tárna és *Mátyástárna* magassági helyzete igen kevésbé különbözött, és *Bieberaltárna* mind a kettőnél mélyebben feküdt.

Muner a bányának egy részét Thonrädl biztosnak eladván, azt reméllette, hogy folyamodványa már most kedvezőbben fog elintéztetni; megújította tehát kérelmét 1610 november 19-én, és a királyi biztos csakugyan pártolta azt; a bányabiróság mindazonáltal ujabban is megmaradt elutasító határozatánál, mert azt helyesnek és a bányatörvényen alapulónak találta.¹⁾

Csak a következő évben 1611 szeptember 20-án sikerült Munernek óhajtasát teljesülve látni, miután a városházán volt régibb jegyzőkönyvekből kiderítettett, hogy *Andrástárna* 1541 october 14-én altárnai jogokkal adományoztatott; nem lévén eddig semmi ok e jogokat tőle elvonni, azoknak birtokában birói határozattal megerősítettett.²⁾

Ez év tavaszán eléretett *Andrástárnával* a János telér, és érczek is találtattak rajta; a főbányagróf Ploenstain Mátyás 1611 május 28-án a bányát megtekintvén azt határozta, hogy a főkeresztvágat azon éren túl, melyen most jó érczek fejtetnek, a biebertárnai telér felé tovább hajtassék, és mivel már a szállítás igen hosszú; a fedüben alkalmas helyen egy akna mélyíttessék.³⁾ A megütött érczek csak igen szórványosan fordulhattak elő, mert mint alább látni fogjuk, Muner az érczek daczára örömmel adta oda majdnem ingyen a bánya felét, csakhogy társat nyerhessen, ki a költségeket viselni képes vala.

Andrástárnára nézve ugyanis altárnai jogainak elismerésénél sokkal fontosabb esemény történt 1611 június 11-én, midőn Gallison Vilmos és János Antal testvéreknek, kik bécsi kereskedők voltak, *Andrástárnából* $\frac{6}{16}$ részt, és azon esetre, ha Thonrädl Kristof Henrich a neki adott $\frac{4}{16}$ rész költségeit viselni nem akarná, ezekből még $\frac{2}{16}$ részt, tehát összesen $\frac{8}{16}$ részt eladott Muner Fülöp 100 ftért, azon kikötéssel, hogy Gallison testvérek a bánya összes költségeit előlegezzék, és ha jövedelem leend, abból Munernek még 600 ftot fizessenek, és az előlegezett költségeket törlesszék. A bánya felügyeletével

¹⁾, ²⁾ Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

³⁾ Selmeczi bányaignazgatósági levéltár.

egyszersmind Spölin József bizatott meg, és ezért neki a jövedelem $\frac{1}{16}$ része ígértetett.¹⁾

Igen fontos eseménynek mondám e birtokváltozást; mert a bánya Gallison-testvérekben és ezek utódjaiban oly szívósan kitartó bányamivelési vállalkozókat nyert, kiket 35 évi folytonos eredménytelen működés nem riasztott vissza a megkezdett vállalat szakadatlan folytatásától, s kiknek kitar-tása annak idejében az egész selmeczi bányászatot mentette meg a végelpusztulástól.

Nem hasonlított a Gallison testvérekhez Thonrädl Kristof királyi biztos, ki a Munertől vett bányarészekre eső költségekkel mindég adós maradt, s e miatt 1611 szeptember 9-én Muner által a bányabíróságnál be is panaszoltatott. A bányabíró, tekintettel arra, hogy Thonrädl többszöri felszólítás daczára sem küldött költséget, az *Andrástárnánál* birt $\frac{4}{16}$ részt tőle elveendőnek ítélte.²⁾

Gondoskodtak azonban Muner és Gallison, hogy Thonrädl helyett más pártfogót szerezzenek, és 1611 szeptember 30-án *Andrástárna* $\frac{3}{16}$ részét oda ajándékozták a főkamaragróf fiának: Ploenstein Helfreich Eusebiusnak.³⁾

1611 october 4-én a május 28-án hozott határozat értelmében *Andrástárna* számára egy főakna (Erbschacht) adományoztatott *Sz. Ferenczakna* név alatt.⁴⁾

Ez alkalommal ismét összekocczanás történt a mátyástárnaiakkal a kutatási karók miatt, a panasz a bányabíró elé kerülvén 1611 october 6-án határoztatott, hogy a kilökött mátyástárnai karó vissza állíttassék, a rosszul állított andrástárnai karók eltávolíttassanak, a kutatási jegyek ügyelője pedig (Schurfaufrichter) ki a karókat rosszul állította, bezárattassék „ins Herren Gehorsamb“.⁵⁾

A következő év közepe táján összeveszett Gallison Vilmos a bányagondnokkal Spölin Józseffel, és 1612 július 3-án ki-nyilatkoztatta a bányabíró előtt, hogy Spölin Józseffel többé együtt működni nem akar, és az ennek ígért $\frac{1}{16}$ bányarészt vissza veszi, adván neki érte végkielégítésül 2000 ftot; teszi pedig ezt azért, mert Spölin felesége azt beszélte, hogy Galli-

1), 2), 3), 4), 5) Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

son a Muner leányával tiltott viszonyt tart fenn, a mi nem igaz. ¹⁾

Egy év múlva azután 1613 augusztus 11-én Muner Fülöp is eladta a maga $\frac{6}{16}$ részét 3000 ftért Gallison Vilmosnak, ki egyszersmind megígérte, hogy ha a bányából nyeressége leend, Muner két leányának, Zsófia és Annának, ha férjhez mennek oly nászajándékot fog adni, melylyel bizonyosan meglesznek elégedve; ²⁾ augusztus 17-én pedig Ploenstain főbányagróf fiától vette meg Gallison 2000 fton azon $\frac{3}{16}$ bányarészt, melyeket 1611 szeptember 30-án neki ajándékozott. ³⁾

Ekképen a Gallison testvérek egyedüli birtokosai lettek az andrástárnai vállalatnak, melyért csak vételárban 7000 ftnál többet fizettek; rendkívüli bizalommal kellett viseltetniök e vállalat iránt, mely eddig még mindig csak költséget okozott. Gallison Vilmos ezentúl személyesen vezette a mívelést, Selmecezen lakott, és a kamaránál nagy hitellel birt: ő neki sok pénze volt letéve a bécsi hadügyi pénztárnál, vagy pedig valami hadi szállítmányokért tartozott neki e pénztár nagy összegekkel, mert a bányájára fordított költségeket mindig Bécsből kapta a nevezett pénztárból, ezeken kívül pedig a király a selmeczi kamaránál is utalványozott számára kamatokat; a többek közt 1613 július 6-án meghagyatott Ploenstain Mátyás kamaragrófnak, hogy Gallison Vilmos számára 14,667 frt tőke után járó 5%-os kamatokat tegyen folyóvá, de arra ügyeljen, hogy Gallison e pénzt csak a bányamívelésre fordítsa. ⁴⁾

Ploenstain főkamaragrófsága alatt kezdték a főbejárásai jelentésekben a bányák állapotát és terjedelmét is tüzetesebben leírni; egy ilyen jelentésből, mely 1616 szeptember 13-án kelt, határozottan kivehetjük az eddigi munkálatok eredményét. E jelentés szerint *Andrástárna* a külszinről meddő kőzetten át hajtattott 113 ölnyire, itt érte el azon könnyen mívelhető telért, (schnattiger Gang) mely a mátyástárnai telérnek tartatik. Innen tovább hajtattott a keresztvágat, és a 42-ik ölben egy eret vágott át, melyen az ércznek nyomai mutatkoztak, de mivel e telér igen szétágazott, tovább nem vizsgáltattott. Ettől

^{1), 2), 3)} Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

⁴⁾ Selmeczi bányaigazgatósági levéltár.

a 28-ik ölben egy veres színű ér vágattatott át, és ettől a 15-ik ölben egy jegeczes telér, mely ezek szerint a mátyástárnai telértől 85 ölnyre fekszik; s mivel *Ujbiebertárnán* vagy *Mátyástárnán* is a keresztvágatban a mátyástárnai és a hoffnungsschachtli vagy gräfi telérek között szintén 85 ölnyi távolság van, azt következtették, hogy e jegeczes telér az igazi hoffnungsschachtli telér. A keresztvágat még e jegeczes teléren túl 36 ölnyre hajtatott, és Gallison nézete szerint néhány öl kivágása után egy vastag telért fog elérni.

A főbejárasi bizottság javasolja, hogy a keresztvágat tovább hajtassék, és a jegeczes telér — Gallison ellenvetése daczára — megvizsgáltassék.

A hetenkinti költség e két vágatra a következő képen számíttatott:

A keresztvágat vájatvégén

1 felügyelő	—	frt	50	den.
3 vājár	4	„	50	„
1 vājár a talputánvételnél	1	„	50	„
1 csillér	1	„	30	„
kovács költség	2	„	25	„
világításra 6 font faggyú	1	„	8	„
az irnoknak	—	„	50	„
			<hr/>	
			11	frt 63 den.

A jegeczes teléren

3 vājár	3	frt	—	den.
kovács munka	—	„	50	„
világításra 5 font faggyú	—	„	95	„
			<hr/>	
			4	frt 40 den.

összesen . 16 frt 3 den.

E jelentés szerint *Andrástárnának* akkori összes hossza 234 öl vala.¹⁾

Gallison reménysége, hogy néhány öl kivágása után telért fog érni, nem teljesedett; 1617 szeptember 21-én ismét főbejárás tartatván, jelentetik, hogy *Andrástárna* már 281 öl hosszú, és több eret átvágott, de mívelésre érdemest nem talált, a közet a vájatvégen fekete és igen kemény, valószínűnek tartják

¹⁾ Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

a bejárók, hogy már nem messzire van a telértől, és javasolják tovább hajtását.¹⁾

Legnagyobb baj azonban az volt, hogy Gallison pénze fogyni kezdett; Gallison ez okból kérte a bejáró tiszteket, hogy ötöt egy kincstári ellátmány elnyerésében pártolják. Szokás volt ugyanis azon időben, hogy a jobb reményű vállalatokra, ha a vállalkozók pénzereje megfogyatkozott, a kincstár előlegeket, ellátmányokat (Verlag) adott, vagy is a költségeket egészben vagy részben a kincstár fedezte azon feltétel alatt, hogy az elérendő jövedelemből mindenek előtt ez ellátmányok vissza térítendő, ezen ellátmányokból származtak azután a bányapolgárok kamarai adósságai, melyeknek törlesztésére gyakran nem maradt egyéb mód, mint magát a vállalat tárgyát lefoglalni.

E főbejárás után meghívta Gallison Vilmos a bejáró bizottságot, hogy egy kis reggelire nála maradjon, mit a bizottság el is fogadott. Reggelizés közben azonban Gallison kelleténél többet ivott és oly izgatott állapotba jött, hogy Schwenda Ruprecht nevű sáfárját és egy Ambrosi nevű vájárt ott a bizottság előtt minden ok nélkül megvert; ezt a bizottság igen rossz néven vette, és az iránta köteles tisztelet megsértésének tekintvén más nap Gallisont a bíró elé idéztette, a tanács Gallisont a bizottság megsértésében vétkesnek találván, büntetésül bezáratta.²⁾

1619-ben megvizsgáltatott Gallison a mátyástárnai telér közelében egy eret, melyen ércz nyomok mutatkoztak, e nyomok után lemélyített egy ereszkét 5 ölre, de az ér a mélyben igen kovarczos lett, az ércz pedig csak szórványosan és csekély mennyiségben találtatott, ezenkívül pedig a víz emelése is sok költséget okozott; mind ez okokból abbahagyta e feltárást és csak a vajatvég tovább hajtásával foglalatoskodott, mely munkánál 5 vájár volt alkalmazva.³⁾

1620 augusztus 12-én tartott főbejárás után jelentik a biztosok, hogy *Andrástárna* a tárnaszájtól a mátyástárnai telérig 131 öl hosszú, e telér 90 ölnyre van föltárva csapása szerint egy aknáig, mely *Ferencz* aknának neveztetik, és 60

^{1), 2), 3)} Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

öl mélységre lemélyítettett, de a víz miatt felhagyatott, ám-
bár benne helyenként jó érczek voltak. A teléren túl a tárna
fővágata még 167 ölre hajtattott, az egész tárna tehát most
298 öl hosszú, de már tovább hajtani nem lehet, mert a
vájatvégen nem ég a lámpa; szükséges lenne tehát oda egy
légaknát lemélyíteni.

Javasoltatik továbbá, hogy a mátyástárnai teléren túl a
12-ik ölben levő éren, mely után már egy 5—6 öl mély ereszke
lemélyítettett és evvel szórványosan jó érczek találtattak, az
ereszke tovább mélyítettessék és az ér tüzetesebben megvizsgál-
tassék.

Javasoltatik végre, hogy Gallisonnak a kincstárból heten-
ként 20—25 frt ellátmány adassék, mert ismeretes, hogy
Gallison a bányamivelésre már 50,000 ftnál többet költött, és
átaljában szokás, hogy a veszteséggel dolgozó bányapolgárok-
nak a kincstárból segítség adassék.¹⁾

Az említett ereszke mélyítése azonnal meg is kezdetett
és egy hónap mulva jelentetik, hogy már 2 ölre lemélyítettett
és az ér $\frac{3}{4}$ rőf vastag; 1621 május 24-én pedig jelentetik,
hogy az ereszke 15 ölre lemélyítettett, a telér azután az ereszke
fenekétől szintesen 22 ölre megvizsgáltatott és a vájatvégnél
az ér a fedüig áttörtvén, ott ércz találtatott, mely átlagosan
keverve 2 latot, egy tiszta érczpéldány azonban 26 latot tar-
talmazott; a levegő e vájatvégen már igen rossz, csöveket kell
a tárnáról levezetni, mert szükséges, hogy a telér még tovább
vizsgáltassék.²⁾

A vizsgálat azonban nem járt szerencsés eredménnyel
és már october 25-én jelentetik, hogy az ereszkében a telér
meddő, csak a fenéken látható egy vékony érczsinór; jó lenne
tehát az ereszkét még néhány ölnyire lejjebb mélyíteni.³⁾

A lemélyítés azután meg is történt, 26 ölnyire le halad-
tak a teléren, de azt meddőnek találván, 1622 február 25-én
felhagyták az ereszkét.⁴⁾

Gallison ezután ismét a fővágat tovább hajtására töreked-
vén, 1622 april 2-án kérte a bányavárosokban levő királyi
biztost piesenburgi Weber Jánost, hogy eszközjön ki neki

^{1), 2), 3), 4)} Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

egy 50 öles akna lemélyítésére segítséget a kincstártól, hogy a fővájatvég tovább hajtására szükséges friss levegőt megszerezni lehessen. Előlegeinek fedezésére, ha a bányavállalat eredménytelen maradna, felajánlja Kollonitsnál levő követeléseit és Wertmann-féle követeléseit, melyek a bécsi főpénztárnál rendelkezésre állanak.

E folyamodvány beterjesztése után a királyi biztos újra bejáratta *Andrástárnát* Schwartz Jakab körmőczi és Faschang Simon urvölgyi bányaügyelőkkel; ezek javasolták, hogy a mátyástárnai teléren túl találtató érczsinór mely 5—6 latos, a főtében megvizsgáltassék.¹⁾

1622 június 14-én jelöltetett ki Gallison kívánságára az andrástárnai új légakna helye, mely akna *János akna* név alatt kezdetett azon teléren, mely a tárnában a mátyástárnai telértől 42 ölnyire van és egy pár ölre már fölfelé megvizsgáltatott, a hol $\frac{1}{2}$ kalapács vastagságu 6—7 latos és ha jól kiválasztatik, 26 latos ércz találtatik. Az új akna a tárna szintjéig 29 öl mély fog lenni.²⁾

Gallison a kért előleget az aknamélyítéshez megkapta és 1623 augusztus 29-én utasította az alsó ausztriai kamara a selmeczi királyi főtiszteket, hogy Gallison Vilmosnak az akna építésre egy félévig hetenként 100 frt előleget adjanak.³⁾

Gallison Vilmos ezután még csak két évig élt; 1625 márczius 8-án jelentette Muner Fülöp, hogy Gallison Vilmos nagyon beteg és kéri a bányabiróságot, hogy vele minél előbb leszámolást tartasson.⁴⁾

Gallison ezután nem sokára meghalt, az örökösök nevében Foikh János királyi főaranyváltató kezelte a bányát, és 1626-ban *Andrástárna* $\frac{1}{16}$ részét átengedte Wenger Mihály királyi pénztárnoknak cserébe a *Finsterkehr* nevű bányának $\frac{1}{16}$ részéért.⁵⁾

Ugyan ez évi április 26-án jelentetik, hogy *Andrástárnában* a tárnaszájtól 312-ik ölben egy telér üttetett meg, melyen most a talp alá mélyesztének egy ereszkét és lenne szép ércz-

1), 2) Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

3) Selmeczi bányaugazgatósági levéltár.

4), 5) Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

nyomokat találtak. Hogy e telért feltárni, és a vájatvéget tovább hajtani lehessen, szükséges lesz egy új akna lemélyesztése a levegő forgalmának fenntartása végett.¹⁾

Az ereszkével azonban már július 22-én sok vizet nyitottak meg és részint e miatt, részint pedig léghiány miatt kénytelenek voltak a feltárást abba hagyni.²⁾

1626 szeptember 3-án kijelölte Putscher György bányabíró *Andrástárna* számára az új légakna helyét a Siglisbergre vezető út felett. Az akna Gallison emlékére *Wilhelm akna*-nak neveztetett.³⁾

Ez után szünetelt a tárnában a munka és csak az új akna mélyítése volt folyamatban; 1628 october 17-én állították fel hozzá a járgányt.⁴⁾

Az akna mélyítése igen lassan haladt; 1630-ban találunk egy február 18-án kelt jelentést, melyben elmondatik, hogy *Andrástárna* a 119-ik ölben a tárnaszájtól éri el a mátyástárnai telért, melyet még Gallison életében megvizsgáltak csapása s dőlése szerint, de nem találtak műrevalónak. E telértől 39 ölre van a gräfi telér, ezen is van egy légakna, mint az első teléren, de itt se volt jó eredménye a feltárásnak.

A gräfi telértől 120 ölnyire üttetett meg egy üreges meddő telér és ettől 12 ölnyire egy vastag telér, melyen igen szép ércznyomok és termésezüst is találtattak, de levegő hiánya miatt nem lehetett a telért feltárni. Most mélyítették a *Wilhelm akna*, mely már 20 öl mély és még 39 ölnyire van a tárna szintjétől.

Ajánlatik, hogy az akna mélyítése egész erővel folytatassék.⁵⁾

E jelentés adatai szerint a legújabb vastag telér, melyen jó ércznyomok találtattak a tárnaszájtól 290 ölnyi távolságban lenne míg az 1626 april 26-án kelt jelentés szerint e telér a 312-ik ölben üttetett meg. Ilyen eltérések a távolsági adatokban könnyen felfoghatók, ha tekintetbe vesszük, hogy akkor még nem voltak térképek, és a távolságot csak felületesen mérhették.

A munkálat *Andrástárnánál* egyedül az akna mélyítésére

1), 2), 3), 4), 5) Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

szorítottatott; 1630-ban még 20—22 ember volt ott alkalmazva, de a pénz Selmecezen mindég jobban és jobban fogyott, annyira, hogy 1633 october elsején kénytelen volt Foickh 13 embert elbocsátani, mert nem volt pénz.¹⁾

A következő évben megemlítették egy márczius 10-én kelt jelentésben, hogy a vastag teléren volt mély művelés a sok víz miatt elhagyatott, és hogy most a főkeresztvágat fog 9 óra irányban tovább hajtani nyugat felé.²⁾ Valószínű tehát, hogy a *Wilhelm akna* 1633-ban már elkészült és a légforgalom a bányában már kifogástalan vala.

1636 február 28-án megemlítették, hogy a tárna hossza a vájatvégig már 335 öl és remélik, hogy a korháztelért már nem sokára elfogja érni.³⁾

Ez időben kezdett a selmeczi bányák állapota igen válságossá lenni, *Felsőbiebertárna*, mely napról napra mélyebb lett, minden erőfeszítéssel sem volt képes többé a víz legyőzésére, termelése folyvást apadt és már nem volt elégséges a költségek fedezésére, a kamarának pedig a körmöczi és úrvölgyi bányáknál sem volt jövedelme, s adósságot adósságra halmozott, hogy a szűkölködő bányákon annyit mennyit segíthessen; a bányapolgárok is mindnyájan eladósodtak és elvesztették hitelüket, s ők maguk is lemondtak már minden reményről, hogy valaha ismét jobb eredményre juthassanak, mert azt vélték, hogy a selmeczi telérekből már végképen kifogyott az ércz! 1638-ban *Andrástárna* csekély erővel kincstári ellátmánnyal miveltetett, és hossza ekkor már 382 öl vala.⁴⁾

De a következő években még rosszabbra fordultak a viszonyok; 1640-ben megbukott a Brennerszövetkezet, mely *Felsőbiebertárna* főbirtokosa vala, a munkások hónapokig nem kaptak fizetést, a kamarának anynyi pénze sem volt, hogy a bányabirósági irnok fizetését kiadhatta volna, a munkások zavarogtak, a fegyelem köztük egészen felbomlott, a törökök Stefultót, Siglisberget meghódították, a hitelezők igyekeztek a bányapolgárok és a kamara vagyonát lefoglalni, hogy ez által kölcsöneiket legalább részben visszakaphassák; ehez járult azután még a belháború is, 1644-ben elfoglalta II. Rákóczy

^{1), 2), 3), 4)} Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

György a bányavárosokat; egy szóval minden a legnagyobb zavarban volt és véglegesen pusztulásnak indult. Csak Foickh János nem esett kétségbe, és ámbár *Andrástárnából* még eddig semmi jövedelmet sem élvezett, még is dolgoztatott benne annyit, a mennyit lehetett; pedig a munka — eltekintve a pénzsűkétől, — a miatt is sok veszélylyel járt, mert a tárnaszája meghódolt területen feküdt, és oda olyan munkások, kik meg nem hódoltak, nem mertek menni; azonban a *Wilhelm aknáig* nem terjedt a hódoltság, s így a munkások ezen jártak a bányába.

1645-ben végre a legfényesebb eredmény jutalmazta meg a Gallison örökösök kitartását; a *Wilhelm aknától* 186 $\frac{1}{2}$ ölnyi távolságban meg üttetett a korháztelér; *Andrástárna* munkásai és birtokosai végre 35 évi lankadatlan fáradozás után gyönyörködhetek a rég óhajtott látványban, a vájatvég gazdag érczekkel telve ragyogott előttük és mint egy varázsütéssel véget ért minden nyomorúság; a munkások örömmel dolgoztak már most éhezve is, zúgolódás nélkül vártak az első beváltás utáni fizetésre; azok, kik még tegnap, midőn az aknába beszállottak annyira fáradtaknak és erőtleneknek érezték magukat, hogy alig bírták emelni a csákányt, ma vígan, s tekintetük reménytől és örömtől sugározva, teljes erővel kezelték szerszámaikat és a munka bámulatosan haladott.¹⁾

Andrástárna jó eredménye rendkívüli fontosságot nyert az által, hogy egyszerre mindenki előtt világos lett, hogy a telérek ércztartalma még nincs kimerítve, Selmech hegyeiben még kincsek rejlenek, s a szorgalmas kutatónak munkája megkaphatja érdemlett jutalmát. *Andrástárna* fölfedezése új életet öntött különösen *Felsőbiebertárnába*, mely a Brennerszövetkezet-től felhagyatván ekkor már kincstári kezelés alatt állott, *Felsőbiebertárnán* voltak igen régi elhagyott és beomlott vágatok a korházteléren, melyek nem messzire állottak az andrástárnai dús érczoszloptól, e vágatok lázas erőfeszítéssel kitakarítottak és a veszedelmes munka és léghiány daczára

¹⁾ Kachelmann János: Das Alter und die Schicksale des ungarischen Bergbaues, 173 l. és egy régi bejárásí jegyzőkönyv a körmöczi parochián.

megtaláltatott az érczes ér, és 1648 január 7-én megtörtént a lyukasztás *Andrástárnával*; ennek következtében az érczes mélység az átlyukasztási pont szintjétől kezdve *Felsőbiebertárnáé* lett, és a bányamívelés Selmecezen újra jövedelmessé vált.

Foickh János még 1646 szeptember 15-én 9 új kutatást jelentett be műveléseinek biztosítására.¹⁾

A mint azonban hire terjedt, hogy *Andrástárna* nagy jövedelmet ad, Muner örökösei 1646 december 8-án azon követeléssel léptek fel, hogy a bányának $\frac{2}{16}$ része az övék; a bányabíró elutasította ugyan őket, mert Gallison e részeket tőlük megvette; de mivel a vételár nem volt egészen kifizetve, utasítottak a Gallison örökösök, hogy szerződés szerinti kötelességüknek eleget tegyenek.²⁾

1647 január 9-én Winkler Hermann a Muner örökösök képviselője sürgette a bányabíró előtt az *andrásztárnai* $\frac{2}{16}$ rész árának kiegyenlítését; Foickh János elismerte, hogy a bányában szép ércz van, és hogy a jövedelem jelentékeny; azt véli azonban, hogy a jövedelemből mindenek előtt az eddigi veszteség fedezendő, s csak azután egyenlíthető ki a vételár; egyébiránt kész egyezkedni és ajánl 3000 ftot; de Winkler 6 – 7000 ftot kívánt. Végre azonban mégis kiegyezkedtek 3,700 ftban, melyből Foickh 1000 ftot azonnal, a többit pedig pünkösdre lefizetni kötelezte magát.³⁾

1647 december 17-én kérte Foickh János a bányabírót, hogy adjon neki *békejegyet*, mert a felsőbiebertárnaiak már nem sokára lyukasztani fognak *Andrástárnával*.⁴⁾ A *békejegy* kiadatott; ezt arra szokták használni, hogy a lyukasztás alkalmával azt egymásnak előmutatván minden ellenségeskedést kikerüljenek.

1647-ben Popel Lobkowitz gróf volt a bányavárosok királyi biztosa, és nagyban előmozdította, hogy *Felsőbiebertárna* egész erővel igyekezett az andrástárnai érczek felé; a többek közt azt is elrendelte Lobkowitz, hogy *Felsőbiebertárna* és *Andrástárna* egymással összefüggésben felvétessék és térképezessék; e térkép volt Selmecezen a második.

Az első térkép, melynek nyomára jöhettem 1627-ben

^{1), 2), 3), 4)} Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

készült, szerkesztője ismeretlen, a térkép is elveszett, csak leírásának másolatát találtam Kachelman János hátrahagyott iratai közt. E térkép szerkesztője már javasolta, hogy czélszerű lenne a kórház teléren levő beomlott vágatokat kitakarítani, de nem követték tanácsát; akkor az andrástárnai vájatvég még 145 ölnyire volt a telértől.

1647 második felében kezdték meg Lobkowitz rendeletére Steiffenegger Márton körmöczi bányagondnok, Schmidt Farkas, Tschappelmann és Pfarrkircher a felmérést, szeptember 4-én már készen volt a kórháztelért ábrázoló rész, és ebből bizonyosság szereztetett, hogy az andrástárnaiak telérje ugyanazon kórháztelér, mely a *Biebertárnán* kitakaríttatik. A bányabírónak aggodalmai is voltak, hogy a lyukasztás nem marad „ohne pergmännische Kriegsarbeit“.¹⁾

1648 január 7-én már lehetett a közeten keresztül a biebertárnaiakkal beszélni, és este 6 órakor az andrástárnaiak egy bányász-ékkal belyukasztottak a biebertárnaiak emelkéjébe; a lyuk azután kitágíttatott és mind a tisztek, mind a munkások egymással kezet fogtak, és egymásnak barátságosan szerencsét kívántak; 8 óra tájban már annyira ki volt a lyuk tágítva, hogy rajta átmászni lehetett.²⁾

Más nap a bányabíró a tisztekkal együtt a *Windschachton* beszállott, és a lyukasztási nyíláson átmenve kiszállott *Andrástárnán*.³⁾

Január 10-én pedig a felsőbiebertárnai és andrástárnai részesek közös egyetértéssel elhatározták a bányabíróság előtt, hogy *Bieberaltárna* főtéje legyen a határ *Felsőbiebertárna* és *Andrástárna* között, és hogy *Andrástárna* az altárnásnak a hetedet adózni tartozzék minden terményeiből. A határjegy még aznap kitűzetett a bányabíróság által.⁴⁾

Január 15-én újabb tárgyalás folyt ez ügyben, mert Foickh tisztjei úgy akarták értelmezni a január 10-iki határozatot, hogy a *Bieberaltárna* talpa legyen a határvonal; de végre elfogadtatott, hogy a bányatörvény értelmében ott a határ, a hová a határjegy üttetett, ez pedig a főtében áll, tehát a főte képezi a határt.⁵⁾

1), 2), 3), 4), 5) Selmeczi bányabírósági jegyzőkönyv

Január 27-én kapott *Felsőbiebertárna* $13\frac{1}{2}$ mázsa érczet *Andrástárnától* mint első hetedet $94\frac{1}{2}$ mázsa termelésből.

Január 31-én kihirdettetett a vájároknak, hogy mivel a törökök Sz. Benedek felé közelednek és lehetséges, hogy Selmecket akarják megtámadni; mindnyájan fegyveresen jöjjenek a munkába, az alatt, míg bent dolgoznak, fegyvereiket kint hagyhatják, de minden perczben készek legyenek a védelemre.¹⁾

Február 4-én Ungedew András Foickh bányatisztje panaszolja, hogy a biebertárnaiak a határvonalon fölül $\frac{3}{4}$ ölnyire kivágták az érczet. Az erre tartott vizsgálatból kiderülvén a panasz alaposága, a biebertárnai tisztek két heti fizetésnek elvonásával, az illető munkások pedig bezáratással büntetettek és a kivágott ércz Foickhnak vissza adatott.²⁾

Ez által némileg felbomlott az eddigi jó szomszédok közt az egyetértés és a béke; s február 10-én kijelentette Foickh a bányabíró előtt, hogy a biebertárnai tiszteknek nem engedi meg többé, hogy *Andrástárnára* jöjjenek és kérte a bányabírót, hogy az ércz osztáshoz a heted átvétele végett mást valakit jelöljön ki.³⁾

1648 márczius 11-én megpróbáltatván a heted címén 6 hét alatt *Andrástárnától* kapott 100 mázsa ércz, tartalma mázsánként 44, 28, 16 és 14 latosnak találtatott és volt benne összesen 124 m. 24 p. ezüst;⁴⁾ ebből következtelve az andrástárnai heti termelés tett ekkor m. e. 145 márka ezüstöt.

Az utolsó években megengedte a király hogy a veszteséggel működő bányapolgárok ezüstje márkánként 10 fttal váltassék be a kamaránál; e kedvezményben részesült Foickh is; de Lobkowitz gróf úgy magyarázta a király engedélyét, hogy az csak a veszteséggel működő bányapolgároknak szól, tehát Foickh a kedvezményt illetéktelenül élvezte, mióta nyerességgel dolgozik, és így 11.000 forintot vissza fizetni köteles.⁵⁾

Foickh kérte, hogy a visszafizetés halasztassék el addig, míg ez ügyben Ő Felsége ujolag nem határoz, kihez ő felfolyamodott; de a halasztás nem adatott meg, és márczius 20-án elrendelte a főkamagrófi hivatal administratora Sockh János, hogy Foickh beváltmányai után minden márka ezüst értékéből

1), 2), 3), 4), 5) Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

2 frt vonattassék le, míg a túlfizetett összeg 6%-os kamatokkal együtt törlesztve nem lesz, az ezüst márkája pedig csak 8 fttal váltassék be. Hiába hivatkozott Foickh arra, hogy a 10 ftnyi beváltási ár neki kegyelemből engedélyeztetett, s hiába fenyegetődött avval, hogy 8 ftnyi beváltási árból ha 2 frt levonatik, nem tudja fedezni költségeit, és kénytelen lesz a munkásokat elbocsátani; nem használt semmit; Lobkowitz mind ezt nem vette tekintetbe, és a levonásokat elrendelte.¹⁾

Andrástárnán annyiban különbözött az érczfejtés módja az általánosan szokásostól, hogy a fejtők nem szakmáiban, hanem napszámban dolgoztak; Foickh ez intézkedésnek eredményével egészen megvolt elégedve, és egy ideig utánozta őtet a kincstár is, de csakhamar ismét visszatért a régi szakmárendszerre.

Foickhot újabb szerencsétlenség érte 1648 márczius 25-én; a kohójuk vízárka igen el lévén iszapolva, egy heves záporosó alkamával a nagy mennyiségű víz eltorlaszolta magát a kohónál annyira, hogy az olvasztó kemenczébe befolyt, minek következtében a kemencze egész tartalma a légbe repült, és mintegy 20 márka ezüst tönkre ment.²⁾

1648 augusztus 15-én végre ki lettek elégitve a Munerörökösök is; özvegy Winkler Zsafia született Muner, özvegy Harter Anna született Muner, Raittinger Krístof a neje szül. Ungedew Borbála nevében és Harter Mátyás a bányabíróság előtt végleges nyugtatót adtak ki 2476 tallér és 50 denárról, valamint 90 tallérról (à 150 denár) melyeket „bergmännische Ergötzlichkeiten“ czímén fölvettek. E fizetésekkel minden követeleéseiket kielégítettéknek nyilvánították és kötelezték magukat, hogy a Gallison örökösöket ezentúl nem fogják háborgatni andrástárnai birtokukban.³⁾

Ez által egy időre helyre volt állítva *Andrástárnán* a béke, de Foickh János nem sokáig élvezhette a drágán vásárolt nyugodalmat, mert 1649 augusztus 24-én meghalt.⁴⁾

Szeptember 9-én bejelentette özvegy Foickh Fides a bányabírónak, hogy *Andrástárna* gondnokául Vngedew Andrást nevezte ki. Szeptember 9-én Soror Anna Franciska Foika ord.

1), 2), 3), 4) Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.

S. Clarae Bécsben a Sz. Miklós nevű kolostorból bizonyítja, hogy Vngedew kineveztetésébe bele egyezik.¹⁾

1649 october 16-án megtörtént a Foickh örökösök között az egyezkedés és osztózás. Osztozkodók voltak: özvegy Foickh Fides szül. Daniel, Gallison János Antal, Soror Anna Franciska Foika S. Clarae ordinis és özvegy Baptistina Giovanina szül. Foickh. Az osztozkodásnál jelen voltak: Schlegel Mátyás esztergomi kanonok, Vngedew András bányagondnok és Daniel Boldizsár az özvegy Foickhné bátyja. Az özvegynek élete tartamára minden vagyonból és a bányából $\frac{1}{4}$ rész engedtetett.²⁾

Vngedew Andrásra bízott ekképen e bánya kezelése, mely a nélkül hogy nagy terjedelmű lett volna, még is rendkívül nevezetes és fontos szerepet vitt az itt tárgyalt korszak utolsó éveiben, és lehet állítani, hogy vállalkozóinak kitartása nélkül a selmeczi bányászat ekkor még hosszú időig elhagyatva hevert volna, és azt, hogy ez nem történt, csak egyedül Foickh Jánosnak lehet köszönni, ki valójában megérdemelte volna, hogy kortársai iránta háládatosabban viseltessenek.

---

¹), ²),

Selmeczi bányabirósági jegyzőkönyv.